

## Plan Dijkgraaf: het bindend studieadvies (II)

Minister Dijkgraaf (OCW) heeft aangekondigd dat hij een wetsvoorstel gaat indienen om te voorkomen dat universiteiten en hogescholen het bindend studieadvies misbruiken.<sup>1</sup> De bedoeling van het BSA is studenten uit de opleiding te verwijderen omdat ze ongeschikt zijn voor de gekozen opleiding en dus beter een andere studie kunnen kiezen. Zijn criterium is 'evident onvoldoende studievoortgang': minder dan 30 propedeusepunten na één jaar studeren of minder dan 60 propedeusepunten na twee jaar studeren. Volgens Dijkgraaf mag het BSA niet worden gebruikt om studenten te verwijderen op grond van de prognose dat ze het bachelordiploma niet in of binnen de driejarige cursusduur (C) of desnoods met één uitloopjaar (C+1) zullen behalen. Met deze wetswijziging hoopt hij geschikte studenten de nodige rust en ruimte te bieden voor een vruchtbare studietijd in het hoger onderwijs.

In mijn vorige blogbericht heb ik de zeven stadia geresumeerd waarlangs het huidige universitaire BSA-beleid tot stand gekomen en ontspoord is.<sup>2</sup> Inmiddels is daar een achtste stadium aan toegevoegd: de universiteiten verzetten zich tegen het plan-Dijkgraaf, want zij achten hun strenge BSA-beleid onmisbaar om de studieduur in de universitaire bacheloropleiding in de hand te houden en het numerieke rendement van deze basisopleiding te optimaliseren.<sup>3</sup> In dit tweede blogbericht belicht ik de maatregelen (a t/m f) die in de loop der tijd zoal beproefd zijn om hun beleidsdoel te verwezenlijken.

**a) Selectie aan de poort en/of selectieve propedeuse.** Het BSA heeft zich ontwikkeld tot een strategie om universitaire studenten die het hoge tempo van de universitaire onderwijs- en tentamenprogramma's niet kunnen bijbenen, aan het eind van het eerste verblijfsjaar onder het mom van ongeschiktheid uit de opleiding te verwijderen. Nadeel is dat de persoonlijke kosten voor de 'ongeschikte' student hoog zijn (je verliest een jaar en je verspeelt dus een jaar studiefinanciering). En als het fout wil, kunnen die kosten nog veel hoger uitpakken. Studenten die aan het eind van het eerste studiejaar Rechtsgeleerdheid met een negatief BSA zijn heengezonden, verspelen bijvoorbeeld alle reeds behaalde studiepunten: als ze zich elders opnieuw inschrijven voor een rechtenstudie, worden hun geen vrijstellingen toegekend voor de vakken die ze reeds met goed gevolg hebben afgelegd. Zij hadden zich immers in hun eerste verblijfsjaar 'ongeschikt' betoond voor het doorlopen van de rechtenstudie.

In dat opzicht verdient selectie aan de poort de voorkeur. Maar wat de VWO-abituriënten betreft zitten daar haken en ogen aan: het VWO-diploma wordt immers als het wettelijk toelatingsbewijs tot het WO beschouwd. Het ligt dus meer voor de hand, de eisen die verbonden zijn aan het behalen van een VWO-diploma te verhogen. Deze oplossing is in de afgelopen decennia telkens weer beproefd. Gevolg is wel dat vele VWO-abituriënten geheel uitgeput aan hun WO-studie beginnen, wat hun succeskansen in de propedeuse ernstig kan aantasten (tenzij ze na hun diploma voor een tussenjaar kiezen om weer op krachten te komen).

**b) Convergente inrichting van de bacheloropleiding.** Een belangrijke bron van studievertraging is dat studenten (al dan niet gedwongen door het BSA) omzwaaien naar een andere studie (of naar een andere studiestad). Om die omzwaaibewegingen te beperken, hebben universiteiten hier en daar brede propedeuses gecreëerd die toegang geven tot verscheidene studierichtingen (of tot vele verschillende major/minor-combinaties). Een risico van zo'n allocatieve propedeuse is echter dat men niet zeker weet of men kwaliteit en niveau van het universitaire bachelordiploma voldoende in de hand zal kunnen houden. Dat is ook de reden dat men niet erg te porren is voor het idee om jongerejaars studenten de mogelijkheid te bieden studiepunten te verwerven voor het opheffen van 'informele deficiënties' in hun beginniveau.

**c) Prijsverhoging ter voorkoming van langstuderen.** Indien men wil bevorderen dat studenten zuinig omgaan met de studiemogelijkheden die hun geboden worden en dat ze die mogelijkheden dus niet verspillen, moet men de prijs ervan verhogen. Uitgaande van die economische wijsheid heeft men in de afgelopen decennia het jaarlijkse collegegeld steeds verder verhoogd, de studiefinanciering uitgehold en

<sup>1</sup> <https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-onderwijs-cultuur-en-wetenschap/documenten/kamerstukken/2023/05/09/toekomst-bindend-studieadvies-bsa>

<sup>2</sup> <https://www.onderwijsethiek.nl/onderwijs/plan-dijkgraaf-het-bindend-studieadvies-i/>

<sup>3</sup> [https://www.universiteitenvannederland.nl/nl\\_NL/nieuws-detail/nieuwsbericht/905-p-universiteiten-over-kabinetsvoorstel-bindend-studieadvies-slecht-plan-p.html](https://www.universiteitenvannederland.nl/nl_NL/nieuws-detail/nieuwsbericht/905-p-universiteiten-over-kabinetsvoorstel-bindend-studieadvies-slecht-plan-p.html) (9/5/2023);

<https://www.telegraaf.nl/watuzegt/1699118957/minister-dijkgraaf-leg-de-lat-niet-lager> [open brief d.d. 16/5/2023, ondertekend door WOinactie (een landelijke lobbygroep), door (twee of meer?) "rectoren van de Nederlandse universiteiten" en door de "studentenraden" van de Delftse, Leidse, Twentse en Wageningse universiteit; maar de TU Twente kent alleen een *Student Union* en binnen de UL kent alleen het Leidse UMC een *Studentenraad*]. Op de voorpagina maakt de Telegraafredacteur er helemaal een potje van.

vervangen door rentedragende leningen, en de duur van de resterende uitkeringen beperkt tot de nominale cursusduur van de opleiding.<sup>4</sup> Maar het beoogde effect (verhoging van het studietempo) is uitgebleven. Zoals de economen zeggen: de vraag naar universitair onderwijs vertoont een lage prijselasticiteit. Studenten blijven hun voltijdse opleiding volgen, maar ze trachten hun studieschuld binnen de perken te houden door betaalde baantjes naast hun studie. Dat doet afbreuk aan hun studietempo. Het aantal parttimers binnen de voltijdse opleiding is bovendien toegenomen door andere overheidsmaatregelen:

- de ouders van studenten in het hoger onderwijs krijgen geen fiscale tegemoetkoming als ze de studie van hun kind geheel of gedeeltelijk zouden bekostigen; werkstudenten genieten daarentegen alle fiscale voordelen van een Nederlandse werknemer;
- student-ondernemers krijgen (evenals topsporters) een speciale behandeling van hun onderwijsinstelling;
- internationale studenten uit de Europese Unie of de Europese Economische Ruimte hebben recht op Nederlandse studiefinanciering als zij een betaalde baan hebben van minimaal 56 uur per maand; en
- afgezien van het onderwijsaanbod van de Open Universiteit, zijn de meeste universitaire deeltijdopleidingen een stille dood gestorven, nadat de instellingen groen licht hadden gekregen om het jaarlijks verschuldigde collegegeld te verdubbelen. Tabel 1 somt de overgebleven deeltijdopleidingen op.

**d) Intensivering van onderwijs en begeleiding.** Naarmate van de universitaire studenten steeds hogere financiële offers gevraagd werden om te studeren, kwamen de universiteiten vanuit de landspolitiek onder zware druk te staan om de bachelorstudent meer ‘value for money’ te geven. Het onderwijs en de begeleiding moest in de bachelorstudie geïntensiveerd worden. Een logische oplossingsrichting was dan geweest de onderwijs- en tentamenprogramma’s naar studietempo te differentiëren: een snel programma voor de vlotte studenten die in staat zijn de opleiding in de cursusduur te doorlopen en een

**Tabel 1: Bekostigde bacheloropleidingen (WO, deeltijd). Bron: <https://studiegids.nl>**

Deeltijdopleiding	Aangeboden door welke universiteit?					
Business Analytics						VU
Wiskunde	Lei					VU
Natuurkunde	Lei					
Informatica; Informatiekunde		OU				
Milieu-natuurwetenschappen		OU				
Psychologie		OU				
Bedrijfskunde		OU				
Rechtsgeleerdheid	Lei	OU		Rtd		Nmg
Notarieel Recht	Lei					Nmg
Fiscaal Recht	Lei			Rtd		
Criminologie	Lei					
Sociologie				Rtd		
Sociale Geografie & Planologie						Utr
Onderwijswetenschappen						Utr
Communicatie- en Informatiewetenschappen					Tilb	
Media & Informatie			Asd			
Algemene Cultuurwetenschappen		OU			Tilb	
Muziekwetenschap			Asd			
Theaterwetenschap			Asd			
Kunstgeschiedenis	Lei		Asd			
Literatuurwetenschap			Asd			
Taal & Cultuur: Engels; Frans	Lei		Asd			
Taal & Cultuur: Arabisch; Duits; Hebreeuws; Italiaans; Nederlands; Nieuwgrieks; Spaans; Scandinavische talen; Slavische talen			Asd			
Taal & Cultuur: Grieks en Latijn		Gro	Asd			
Minorities & Multilinguïsm		Gro				
Geschiedenis		Gro	Asd			
Filosofie	Lei	Gro	Asd	Rtd	Tilb	VU
Theologie; Religiewetenschappen	Lei	Gro	Asd		Tilb	VU, Nmg, Kp, Pt

<sup>4</sup> Aan universitaire bachelorstudenten werd het echter toegestaan de uitkering die bestemd was voor de masteropleiding reeds ter financiering van hun bachelorstudie in te zetten.

langzamer programma voor de studenten die méér dan 1680 uur per cursusjaar nodig hebben of minder dan 1680 uur per studiejaar te besteden hebben om de opleiding te doorlopen. Maar het zou ook al veel schelen als de universiteiten beter zouden letten op verschillen in beginniveau en aan de toegelaten studenten tijdruimte en faciliteiten zouden bieden voor het identificeren en bijspijkeren van gebrekkige basisvaardigheden (Nederlandse en Engelse taal, rekenen en wiskunde) en vakinhoudelijke achterstanden. Maar de universiteiten voelden er niets voor om hun studenten op die manier ‘in de watten te leggen’. De enige vorm van intensivering waarin ze konden toestemmen was dat het wekelijkse aantal onderwijscontacturen en het aantal tussentijdse deeltoltsen in het bestaande programma verhoogd werd en dat de minder-vlotte studenten dus meer steun kregen om het studietempo van het reguliere programma bij te benen (NB het reguliere programma is nog steeds afgestemd op de vlotte studenten die de opleiding in de nominale cursusduur kunnen doorlopen). Men meende echter deze vorm van intensivering en begeleiding te moeten combineren met maatregel (e).

**e) Door strakkere regulering van en supervisie over het studieproces** werd de prestatiedruk op studenten opgevoerd. De minder-vlotte studenten werden dientengevolge overbelast en ze raakten gestrest als ze de opgelegde deadlines niet haalden en studievertraging opliepen. Die stress werd natuurlijk mede veroorzaakt door het feit dat de overheid inmiddels aan studievertraging een torenhoog prijskaartje had gehangen (zie c).

**f) Bestrafing van vermeend gebrek aan ijver.** Het schier onvermijdelijke sluitstuk van deze ondoordachte intensiveringsoperatie is dat men studievertraging voortaan meent te mogen toeschrijven aan gebrek aan ijver (behoudens persoonlijke omstandigheden). En de beste manier om die luiheid te bestrijden, is dat studenten strenge straffen mogen verwachten als ze zich daaraan overgeven. Vanouds kennen de universiteiten een breed arsenaal van straffen voor vermeende luiheid van studenten: het verbinden van afwijzingstermijnen als ze gezakt zijn voor hun jaarexamen, doublering van een programmaonderdeel of –traject, een beperkte geldigheidsduur van reeds behaalde studiepunten, beperking van herkansingsmogelijkheden. Kortom: blokkering van de studievoorgang, dubbel werk, gedwongen wachttijden en leegloop. Een bekend voorbeeld is het onderwijsmodel van de Universiteit Utrecht: je mag het tentamen niet herkansen als je niet voldoende hebt deelgenomen aan de onderwijsbijeenkomsten en deeltoltsen en niet minimaal een vier op het tentamen hebt gescoord, en als je het tentamen niet in het lopende studiejaar hebt gehaald, moet je het hele programmaonderdeel volgend jaar doubleren.<sup>5</sup>

## Conclusie

In dit blogbericht heb ik de hedendaagse universitaire BSA-praktijk belicht in de context van de maatregelen die in de loop der tijd zoal beproefd zijn om de studieduur van studenten in de driejarige universitaire bacheloropleiding in de hand te houden en het numerieke rendement van de bacheloropleiding te optimaliseren. De huidige BSA-praktijk past in een lange universitaire traditie (zie e/f): om de luiheid van studenten te bestrijden, moet de zweep erover. Wie zich niet naar het voorgeschreven studietempo voegt, heeft ernstige pijn te duchten.

Het plan-Dijkgraaf vindt zijn oorsprong in een fundamenteel andere traditie: humanisering van het hogeronderwijsklimaat. Het oorspronkelijke doel van het BSA was studenten te helpen bij het toetsen van hun studiekeuze: is deze studie geschikt voor mij of moet ik omzwaaien naar een andere studie in het hoger onderwijs? Daartoe is het gewenst dat in de bachelor- en masteropleiding gunstige voorwaarden voor studiesucces worden geschapen. Niet zozeer door verlaging van de diploma-eisen, maar veeleer door het aanbieden van studeerbare studieraden waarlangs full- en parttime studenten het gestelde diploma-niveau zonder overbelasting kunnen bereiken.

Het plan-Dijkgraaf kan ertoe bijdragen dat de universitaire propedeuseprogramma's beter worden afgestemd op verschillen in beginniveau en studietempo, opdat alle ‘potentieel-geschiedte studenten’ een optimale studievoortgang kunnen boeken.<sup>6</sup> Ook in die constellatie zullen sommige studenten aan het einde van hun eerste studiejaar op grond van een ‘evident onvoldoende studievoortgang’ uit de opleiding worden verwijderd, maar veeleer zullen ze in dat geval ook geneigd zijn uit eigen beweging de gekozen studie te verlaten, zeker als ze hun reeds behaalde studiepunten zouden mogen inbrengen in de vrije keuzeruimte van hun nieuwe bachelorstudie.

Wes Holleman

weblog onderwijs 28-5-2023

<https://www.onderwijsethiek.nl>

<sup>5</sup> <https://www.uu.nl/onderwijs/onderwijs-aan-de-uu/het-onderwijsmodel>

<sup>6</sup> Het begrip *potentiële geschiktheid* komt, meen ik, uit de psychometrische koker van A.D. de Groot.